

Környezeti nevelés

Havas Péter

Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram

– Környezet-egészségügyi oktatás, nevelés, képzés –

Ismertetjük a Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram környezet-egészségügyi oktatási, nevelési fejezetének tartalmát, majd beszámolunk az országos értekezlet eredményeiről, a résztvevők által legfontosabbnak tartott szakmai kérdésekről.

Bevezetés

A fizikai, épített, társadalmi (szociális és lélektani) környezet jelentősen befolyásolja az ember egészségi állapotát. Ugyanakkor az emberi tevékenység is megváltoztatja a környezetet, és ez a kölcsönhatás gyakran mind az egészségre, mind pedig a környezetre káros. A környezet óvásának, a környezeti károk megszüntetésének és ami a legfontosabb: a megelőzésének egyik alapvető célja az ember egészségének védelme. A környezet elemeinek – levegő, víz, talaj – védelme, a környezetet károsító hatások megszüntetése, csökkentése lényegében az ember egészségét szolgáló tevékenységek.

A napjainkra kialakult új tudományág, a *környezet-egészségtan* a természetes, az épített és a társadalmi környezetből érkező fizikai, kémiai, mikrobiológiai, toxikológiai, pszichés és biológiai tényezők együttes és/vagy egyenkénti hatásának az emberre (és közösségeire) gyakorolt következményeit feltáró és elemző tudomány. A környezet-egészségtan elméleti és laboratóriumi kutatási eredményeinek gyakorlati alkalmazásával a *környezet-egészségügy* foglalkozik. Feladata a környezetet szennyező anyagok és jelenségek forrásának, azok mennyiségi és minőségi jellemzőinek mérése, hatásai (egyenként és/vagy kombinált) populációs szintű összefüggéseinek elemzése, a károsodások megelőzése és korai jeleinek felismerése céljából. A környezet-egészségügyi kockázatok mértékének számításával a jövő várható trendjei kiszámíthatókká, az ártalmakat előidéző hatások megelőzhetőkké válnak. Jelentős az ártalmakat előidéző hatások, a környezeti kockázatok becslése és az életvitelre tett hatásának elemzése. A kockázatok mértéke függ személyes és társas-társadalmi tényezőktől: a személyiségtípustól, az észlelés társas-sajátosságaitól, a közvéleménytől, az egyén attitűdjeitől és előítéleteitől is.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) különös figyelmet fordít a környezet-egészségügyre. Már az 1984-ben meghirdetett „Egészséget mindenkinek 2000-re” elnevezésű programjában megfogalmazott 36 célkitűzés közül 9 a környezet-egészségüggyel foglalkozik. A WHO európai tagországainak egészségügyi és környezetvédelmi miniszterei 1989-ben tartották első nagy jelentőségű konferenciájukat. Itt deklarálták a környezet-egészségügy meghatározó szerepét, a megoldandó problé-

mák közös vállalását. A Helsinkiben, 1994-ben megrendezett miniszteriális szintű találkozón a részt vevő országok egészségügyi és környezetvédelmi miniszterei elkötelezték magukat arra, hogy a WHO-EURO tagországaira érvényes Európai Környezet-egészségügyi Akciótervet dolgozzák ki, amely alapvetően az egyes tagországok nemzeti környezet-egészségügyi akciótervein fog alapulni.

A nemzeti programok kialakításának elősegítésére a WHO mintaprogramot indított. Ebben hat ország vesz részt, köztük Magyarország is.

A Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram (NEKAP) célja a helsinki konferencia szellemében az ország környezet-egészségügyi helyzetének elemzése, a problémák feltárása, a megoldás lehetőségeinek kritikus analízise, a prioritások, a várható megoldások költségkímélő, hatékony kivitelezése. A kidolgozott akcióprogram a helyzetelemzésen, a lakosság egészségi állapotának áttekintésén és a környezet-egészségügyi prioritások meghatározásán túl valamennyi, a környezet-egészségüggyel kapcsolatban álló szakterülettel foglalkozik.

Ezek: a környezetvédelem, a környezettudomány, ezen belül a vizek és a levegő minőségének, a zaj, a rezgés és a káros sugárzások elleni védekezésnek, a közlekedésbiztonságnak, a munkahelyi környezetnek, a társas-társadalmi konfliktusok kezelésének, az élelmiszer-biztonságnak, a kémiai biztonságának, valamint a hulladékoknak és a talaj szennyezettségének problematikája.

Az akcióprogramnak szerves és fontos része a környezet-egészségüggyel kapcsolatos *oktatás, nevelés és képzés*, ennek szerepe, helyzete és jövőbeni feladatainak meghatározása. Kidolgozására munkacsoportokat hoztak létre. Szakemberekből álló munkabizottság elkészítette az *akcióprogram oktatással-neveléssel foglalkozó fejezetét*. Ennek tartalmát széles körben véleményeztettük, illetve országos szakmai értekezletet szerveztünk az elkészült tanulmány megvitatására, az akcióprogram fejlesztése, jobbítása, kiegészítése érdekében.

Célkitűzések, feladatok a környezet-egészségügyi oktatás, nevelés és képzés fejlesztésében

A környezetegészségi nevelés-képzés fejlesztésének célja, hogy a képzés valamennyi területén, az óvodától a felsőoktatásig tudatosuljanak azok a környezet-egészségügyi ismeretek, értékek és minták, melyek a lakosság mindennapi életéhez szükségesek. Ezen túlmenően az egészségügyi szakképzésben (közép- és felsőfokú, illetve posztgraduális képzésben egyaránt) fokozott figyelmet kell fordítani a környezet-egészségügyi szakmai képzésre. A környezetegészségi nevelés-képzés mérhető egészségügyi hatásai a gyakorlatban hosszabb távon érvényesülnek, elsősorban a megelőzésben, másrészt a már fellépő károsodások leküzdésében. A tudatformálás, a helyes szokások és magatartásformák kialakítása, terjesztése elengedhetetlen feltétele az egészség megőrzésének, a betegségek megelőzésének. Ha hiányzik vagy nem elégséges a környezetegészségi nevelés, illetve hiányosak az ismeretek, az komoly egészségkárosodásnak is forrása lehet.

A környezet-egészségügyi oktatási, nevelési, képzési feladatai csak széles körű társadalmi összefogással valósíthatók meg.

A környezet-egészségügyi oktatás, nevelés, képzés

A környezet-egészségügyi oktatás, nevelés és képzés két nagy területre osztható. *Környezet-egészségtani szakismeretekre* és módszerekre azoknak a szakembereknek van szükségük, akiknek ez munkakörükkel közvetlenül összefügg. Számukra ezt a képzést követelmények előírják. A *környezetegészség kultúrája* ugyanakkor az életvitel részeként a hétköznapi tudás és szokásrendszer egyik fontos eleme, *minden embert érintő kulturális tényező*. E kultúra az emberek életviteli szokásaiban, életmódjukban, értékrendjükben és a közgondolkodásban tükröződik. Kialakulása a családi szocializációban kezdődik, majd az intézményes nevelés, oktatás és az iskolarendszeren kívüli hatások együttesen formálják. A családi szocializációban kezdődő szokásrend, életmód, értékrend kialakítása az intézményes nevelés keretében, az óvodában folytatódik. A *Nemzeti óvodai alapprogram* tartalmában, az óvodai életvitel egészét átható pedagógiai elv a környezet-egészségüggyel kapcsolatos nevelési feladat. Elvárás a gyermek fejlődésének folyamatos megfigyelése és a fejlődési zavarok esetén az orvosi, pszichológusi, családpedagógiai szakértelem segítségével a korai szűrés, korrekció és kompenzálás. Az utóbbi években erőteljesen fejlődő környezeti nevelési tevékenységén belül számos óvoda kapcsolódott be a KÖRLÁNC Környezeti nevelési program és a környezeti oktatóközpontok hálózatának munkájába. Rendszeressé vált az óvodapedagógusok továbbképzése, munkájuk eredményeik szélesebb körben való megismertetése.

A gyermek fejlődéséhez igazodó beiskolázási gyakorlat az *általános iskolában* európai mércével mérve is példa értékű országunkban. Az ezt előíró törvényi követelmény a gyermek fejlődésének megfelelő intézményt is kötelezővé teszi, a gyermek jogaként fogalmazza meg, hogy „képeségeinek, érdeklődésének és adottságainak megfelelő nevelésben-oktatásban részesüljön”. A két kötelezés azonban nem minden esetben találkozik a szülő ambícióival, érdekeivel és anyagi lehetőségeivel. Ennek következtében számos ellentmondással és a gyermek egészségét veszélyeztető gyakorlattal is találkozunk iskolarendszerünkben. Általában jellemző, hogy nem felel meg az iskolai életvitel a gyermek szükségleteinek, és nem elégíti ki az egészséges fejlődéshez szükséges elvárásokat. A rendkívül magas óraszámok, a mozgásszegény életmód, a szabad levegőn töltött idő szűkössége miatt nem lehetünk elégedettek az általános iskolás korosztály életkörülményeivel az intézményekben. A helyi tantervek tartalmában megjelenik a szándék a megelőzésre. Elsődleges cél a felvilágosítás, a helyes életvezetési ismeretek elsajátíttatása, a pozitív attitűdök és értékek kialakítása, az egészséges életmódra nevelés a tanórákon és a tanórákon kívül.

A kialakult gyakorlat szerint ennek fontos szinterei – egyebek mellett – az osztályfőnöki órák (3–8. évfolyamokon), a biológia szakórái (6–8. évfolyamon) valamint általános jelleggel az iskolaotthonos, illetve napközi otthonos formák (1–8. évfolyamon).

Iskoláink 1986 óta választhatnak a felkínált kidolgozott, környezet-egészségnevelő tanterv- és programkínálatból. Ezek közül kiemelhetők a következők: A *Zsolnai József* vezetésével kidolgozott „értékközvetítő és képességfejlesztő” programban az első évfolyamtól kezdve az „Emberismeret” című tárgy foglalkozik a környezet-egészségügy alapjaival. Nyolc évfolyamra kidolgozott program és taneszközcsalád segíti a pedagógusok munkáját. A „Fifti-fifti” tanterv 1990 óta választható. Az 1–4. évfolyamra kidolgozott természetismeret és társadalomismeret témáiban fontos összefüggések ismerhetők meg az embert érő károsodásokról. 1991-ben

alternatív biológiatanterv jelent meg. Ebben az **életteni és fejlődési ismeretek 8. osztályos anyaga** korszerű, komplex szemléletet tükröz, környezet-egészségügyi tartalmakat hordoz. Fontos fejlemény, hogy a Nemzeti alaptanterv önálló műveltségi részterületként is jelöli (a biológiához kötve) az **egészségtant, valamint az összes műveltségterületet összekötő keresztintantervként a környezeti nevelést.**

1986-tól kezdődően indultak meg az ún. „erdei iskolák”, amelyek a tanév meghatározott részében, a „természet tantermében” szervezik a tanulást. Pedagógiai programjukban fontos megfigyelésekkel, tanulókísérletekkel vizsgálják az adott természeti környezet sajátosságait, majd elemzik a megfigyeléseket. A közös élettér, a társakkal való együttműködés, a természeti környezetben végzett aktív tevékenység szemléletformáló, a további életvitelre is hatást gyakorol. Az erdei iskolák egészségügyi és szociális értéke az is, hogy számos városi gyermek számára ez az egyetlen lehetőség arra, hogy néhány hetet a természetben, egészséges környezetben, jó levegőn töltsön el.

Az 1992-ben létrejött **KÖRLÁNC** környezeti nevelési program támogatja az iskolai innovációkat, a helyi környezeti-egészségnevelési programokat, mindenképp előtérbe a helyi közösség bevonásával, az elkészült jó modellek terjesztésével.

A **középiszkolák** többségében az osztályfőnöki órák keretében foglalkoznak az egészségneveléssel, a környezet-egészségüggyel, általában a környezeti neveléssel. Ezenkívül a különböző tantárgyak adta lehetőségeket használják fel, azonban a legtöbb esetben a pedagógusok (illetve a tanári munkaközösségek, az iskolai vezetés) mentalitása, felkészültsége dönti el, hogy mely területeken és milyen mélységben foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel. Az 1980-as években kezdődött el az „Ember és környezete” program kidolgozása. A tankönyv és a hozzá kapcsolódó oktatócsomag (tanári kézikönyv, diasorozat, módszertani útmutató) elsősorban azon szakközépiszkolák számára készült, ahol nem oktatnak biológiát. A tananyag az általános környezeti, környezetvédelmi ismeretek mellett környezet-egészségügyi problémákkal is foglalkozik. Ma már évente mintegy húszezer példányban van igény a megjelentetésére. Szakközépiszkolákban és gimnáziumokban egyaránt használják. Az „Ember és környezete” programot számos iskolában továbbfejlesztették. Az egyéves tantárgyra alapozva alakultak ki a speciális biológia tagozatos osztályok vagy környezetvédelmi szakok a szakközépiszkolákban. A szakközépiszkolákban, illetve a szakmunkásképzésben a környezet-egészségügy témaköre a munkaegészségtan, illetve a munkavédelem témaköréhez (tantárgyhoz) kapcsolódva számos iskolában, szakon megjelenik. Oktatása azonban nem átfogó jellegű, kizárólag az adott szakmához kapcsolódik, rövid ismereteket, illetve az elsősegélynyújtással kapcsolatos tudnivalókat tartalmazza. A középfokú szakmai képzésben a környezet-egészségügy szempontjából a legjelentősebb az egészségügyi szakmai képzés, az ápolók, mentőápolók, általános asszisztensek, laboratóriumi és röntgen-asszisztensek (szakmunkás- és szakközépiszkolák), illetve az egészségügyi gazdmeszterek képzése. A környezet-egészségügy mint önálló tantárgy nem vagy csak nagyon ritkán található, a téma más, nagyobb, átfogó, klasszikus tudományágakban (mint pl. közegészségtan, járványtan, mikrobiológia, biológia, toxicológia, genetika stb.) jelenik meg részegységként.

A **felsőoktatásban** az egészségügyi szakmai képzést két első helyre sorolni, illetve a pedagógusképzés területén a környezeti egészségi nevelésre való felkészítést és továbbképzést. Egyetemi szinten az általános orvos-, fogorvos- és gyógyszerészképzés folyik, a főiskolákon ápoló-, mentőtiszt-, gyógytornász-, védőnő-, dietetikus-, közegészségügyi felügyelő-, klinikai mérnök-, optometristaképzés van. A

környezet-egészségügy oktatott tananyaga a középfokú képzésnél elmondottakhoz hasonló. A környezet-egészségügyi ismeretek a fő tantárgyakban – melyek hallgatója kötelező – jelennek meg.

A Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram szempontjából lényeges a *pedagógusképzés*. A környezet-egészségnevelési feladatokra való felkészítés összességében, nagymértékben függ a képzési cél sajátosságaitól.

A *tanító- és óvóképzés* fő célja a teljes gyermeki személyiség fejlesztésére való felkészítés. Itt a képzési tartalomban a kisgyermekkorban közvetíthető konkrét egészségügyi tudnivalók, a szokások kialakítása, a szokáscelekvések típusai egyaránt szerepelnek. A testnevelési, családi nevelési, háztartási, természetismereti és környezetkultúra műveltséganyagában is megfelelő hangsúlyokat kapnak az egészségnevelés témakörei. A pedagógiai és pszichológiai tárgyak keretében többek között a fejlődési zavarokról, az ártalmak okairól és kompenzálásuk lehetőségeiről szereznek ismereteket.

A *tanárképzésben* a személyiségfejlesztésre való felkészítés mellett egy-egy szakterület ismereteinek megszerzése a cél. Sajnos, csak néhány főiskola és egyetem programjában szerepel az egészségtan vagy a mentálhigiéné önálló tantárgyként. A közeljövő sürgető fejlesztési feladata a pedagógusképzés modernizációja és hatékonyságának növelése a környezeti és a környezet-egészségnevelési feladatokra való felkészítés terén, amely minden szakra ki kell terjedjen. Külön figyelmet kell fordítani a testnevelési, illetve a gyógypedagógiai főiskolai képzésre. Mindkét intézményben jelentős szerepe van a környezet-egészségügynek.

Az *iskolarendszeren kívüli képzés, továbbképzés* területén elsősorban a szakmai képzések jelentősek. Ilyenek a különböző szakorvosi képesítések, például: közegészségtan, járványtan, közegészségügyi-járványügyi laboratórium, sugár-egészségtan, üzemorvostan, társadalomorvostan, sportorvostan, infektológia; szaktanfolyamok, pl.: egészségügyi menedzser-képzés, higiénikus orvostan-képzés és tisztiorvosi, illetve az országos intézetek által évente kiírt különböző kurzusok (közeli megvalósítás előtt áll a népegészségügyi iskola); különböző tartalmú és intenzitású pedagógus-továbbképzések. Ezek alig áttekinthető sokaságában igen fontosak a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet (NEVI), a KÖRLÁNC és a megyei pedagógiai intézetek által megrendezett tanfolyamok, konferenciák.

Projekt jellegű tevékenységek is elősegítik a környezet-egészségügyi nevelést, oktatást. Ezek többsége külföldi programokhoz kötődik. Magyarország 1992-ben kapcsolódott be az ENSZ által felajánlott programba, melynek során 1996-ig mintegy 2000 „referenciatanár” kiképzésére kerül sor. Minden iskolához ingyen jut el a magyar viszonyokra adaptált program és tanári kézikönyv. Ezek szakanyagait az általános és középiskolák egyaránt használják az egészségnevelés szolgáltatásában.

A PHARE *környezetvédelmi projektjei* közül napjainkban folyik a pedagógusok környezeti továbbképzését megvalósító program, melynek számos környezet-egészségügyi eleme is van. A továbbképzési program mellett pedagógiai és módszertani füzetsorozat is készül a tanárok számára. Svájci támogatással folyik a gimnáziumi tananyag „zöldítését” célzó program, melynek feladata a tanártovábbképzés mellett, hogy a különböző tantárgyakhoz ajánlasként tantervi kiegészítő füzeteket adjon a környezeti kérdésekről. Az USA-ból átvett DADA (a dohányzás, alkohol, drog és az AIDS megelőzését szolgáló) program kísérleti alkalmazása főként a fővárosi iskolákban a rendőrség szakmai segítségével zajlik. A foglalkozásokat speciális füzetsorozat segíti. Az *Egészséges városok* programba való bekapcsolódás elsősorban a tanórán kívüli tevékenységekre ad lehetőséget. Egész Európára terjed ki a Norvégia által

kezdeményezett és támogatott talaj menti ózon, illetve savas eső mérési pedagógiai program. Hazánkban közel 1000 iskola kapcsolódott be a mérésekbe és megfigyelésekbe. Számos adaptálható nevelési program indult amerikai, hollandiai, angliai, illetve más nyugat-európai támogatással. A programok elemeit a mentálhigiénés nevelés szolgálatában az osztályfőnöki órákon, szakkörökön, illetve a tanórán kívüli nevelés más színterein használják fel. Jelentősek a környezetvédelemmel kapcsolatos akciók, pl. szelektív hulladékgyűjtés, veszélyes hulladékok gyűjtése (pl. az iskolai szárazelem-gyűjtési akciók), pályázatok, kiállítások, tanulmányi versenyek, vetélkedők, a környezetvédelem jeles napjainak megünneplése, „takarítási” mozgalom, környezet- és településszépítő programok sokasága. Érdemes külön kiemelni a KÖRLÁNC környezeti nevelési programot. Hálózatába már több száz iskola, óvoda és pedagógusképző intézmény tartozik. Széles körű információs tevékenységén túl szakmai segítséget nyújt többek között kiadványaival, konferenciák, pedagógus-továbbképzések rendezésével. Havonta megjelenő Hírmondója közel ezer közoktatási intézményhez jut el. Gazdag nemzetközi kapcsolatai révén elősegíti a környezeti és a környezetegészségi nevelés terén az európai és a tengerentúli pedagógiai módszerek honosítását, a nemzetközileg kialakuló követelményekhez való felzárkózást. A Környezetvédelmi és Területfejlesztési, valamint a Művelődési és Közoktatási Minisztérium által közösen támogatott KÖRLÁNC program a helyi közösségek bevonására építő környezeti nevelési módszerek terjesztését, fejlesztését végzi.

A szakképzésben jelentős a világbanki projekt. A környezet-egészségügy területét két szakmacsoport is képviseli. Egyik az egészségügyi ún. humán, a másik a környezetvédelmi, vízügyi szakmacsoport. A különböző alapítványok, pályázati lehetőségek is segíthetik a környezet-egészségügyet. Ilyen pl. a Soros Alapítvány, a Tempus-program, a Fact Alapítvány, melynek célja a környezeti ártalmakra vonatkozó, az életmódot befolyásoló kommunikációs modell kialakítása és kipróbálása az ólomszennyezés konkrét példáján keresztül. Fontos fejlemények az Idom és a Szonda Ipsos által gondozott programok, melyek céljai a települési szilárd hulladékok kezelésével kapcsolatos társadalmi tudat- és szokásformálás.

Mentálhigiénés feladatokat az előzőekben bemutatott oktatási-nevelési intézményeken, illetve projekt jellegű tevékenységet folytatók mellett számos intézmény, kormányzati, illetve nem kormányzati szervezet lát el. A NEVI, az Állami Nemzeti Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ), illetve ennek helyi szolgálatai, valamint a Népjelölti Képzési Központ tevékenységi körét képezi a környezet-egészségügy. 1995-ben hozták létre a Mentálhigiénés Programirodát, mely hét regionális irodában kezdte meg tevékenységét. Igen nagy szerepet játszik a mentális egészség megőrzésében, a különböző függőségi betegségek megelőzésében, kiszűrésében és kezelésében. Szakmai szolgáltató tevékenységet látnak el a nevelési tanácsadók, illetve a pedagógiai intézetek, a családsegítő központok, valamint bizonyos mértékig a munkaügyi központok is. Az iskolák számára elsősorban az iskolapszichológusok nyújthatnak szakmai segítséget a mentálhigiénés és magatartási-beilleszkedési problémák kezelésében és sok más kérdésben. Az Iskolapszichológusok Egyesülete és az ELTE-n működő módszertani bázisa segíti e szakterület munkáját. Jelentős a Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok környezet-egészségügyi munkája is. A több mint húszéves múltra visszatekintő oktatóközponti hálózat közel száz egysége különböző helyszíneken (iskolákban, óvodákban, művelődési intézményekben stb.) és ennek megfelelő tevékenységi célkitűzésekkel dolgozik. Az oktatóközpontok országos szövetségbe tömörültek (KOKOSZ), ezáltal erősödött az országos koordinációjuk is.

A civil, helyi kezdeményezésű, lakossági csoportok, szervek közül számos egyesület célkitűzései közé tartozik a környezeti oktatás, ismeretterjesztés, a környezet-egészségügyi nevelőmunka. Nemcsak a környezet- és egészségvédelmi szervezetek, hanem az *önsegítő és családsegítő csoportok is jelzik a magyarországi civilszféra erősödését és hozzájárulását a nevelési-oktatási folyamatokhoz.*

A lakosság környezet-egészségügyi ismereteinek fejlesztésében, a helyes szokások és magatartásformák kialakításában a *tömegkommunikációs eszközöknek* van rendkívül nagy szerepük. Nem elhanyagolható ezen a téren a sajtó és a könyvkiadás jelentősége sem.

Az oktatás, nevelés területén számos olyan helyi kezdeményezés van, melyek eredményeit széles körben ismertté kell tenni. Ennek érdekében olyan oktatási-nevelési információs bázist célszerű létrehozni – kapcsolódva a pedagógiai intézetekhez, kabinetekhez, szolgáltató irodákhoz –, ahol valamennyi érdeklődő oktatási intézmény számára ajánlásként megtalálhatók a különböző képzési formák, kísérleti oktatások, akciói dokumentumai, illetve a közvetlen kapcsolatteremtés érdekében a környezet-egészségügyi képzésben részt vevő intézmények, egyesületek, csoportok, szakértők és információforrások adatai.

Az országos környezet-egészségügyi oktatási-nevelési értekezlet

A NEKAP Környezet-egészségügyi Oktatási Munkabizottsága Budapesten 1996 májusában országos munkaértekezletet szervezett, melyen mintegy nyolcvan szakértő vett részt a környezet-egészségügyi oktatás, nevelés különböző szakterületeiről. Meghívták a megyei ÁNTSZ-ek, a környezetvédelmi felügyelőségek és a pedagógiai intézetek, valamint a szakterülettel foglalkozó országos intézmények és szervezetek képviselőit, hogy a jövőbeni tevékenységhez megteremtsek az országos együttműködés szakmai hátterét.

A környezet-egészségügyi képzés, szakképzés, továbbképzés és kutatás szekció résztvevői elsősorban a szakmai képzéssel, elsősorban az egyetemi oktatással és kutatással foglalkoztak. Alap gondolatként Markuszovszky Lajost idézték: „Minél többet tanulunk, annál kevesebbet kell gyógyítanunk.” Alapelveként leszögezték, hogy a környezet-egészségügy a preventív medicina ősi és korunkban gyorsan fejlődő szakterülete. Szükségesnek tartották, hogy olyan képzési, oktatási, nevelési folyamat épüljön ki, amely a fogantatástól a halálig tart, továbbá:

- korszerű tudományos kutatásokra épül,
- gazdasági elemzésekre is támaszkodó érvanyagot dolgoz ki,
- a legértékesebb nemzeti vagyonra, a lakosság egészségi állapota javítására irányul,
- a specialistáktól a laikusokig mindenkihez szól, ugyanakkor a veszélyeztetett célcsoportokra fordítja a kiemelt figyelmet,
- hatékony információáramlást és kezelést biztosít,
- lokális és globális,
- szakmailag koordinált, az akkreditációval hitelesített szellemi tőkére épül,
- országos koordinációt, szakmai, intézményközi kapcsolatokat valósít meg,
- tömegtájékoztatói tevékenységet is végez.

A környezet-egészségügyi nevelés a közoktatásban szekció munkájában orvosi, középiskolai és általános iskolai tanárok, pedagógiai intézetek munkatársai, oktatóközpont-vezetők, szakmai szaktanácsadók vettek részt. A szekció munkája

során a nevelés, a személyiségfejlesztés valamennyi (formális és informális) területét vizsgálták, a családi neveléstől a felsőoktatásig. A szakmai vitában megállapították, hogy az egészségnevelés a közoktatásban szinte új feladatként jelentkezik. A meglévő tantárgyi szerkezetbe való beillesztése körülményes, nehéz, ezért az „infúziós” modell látszik célszerűnek. Eszerint több meglévő tantárgy között megszűrhető, elhelyezhető követelmény- és ismeretrendszer kiépítésére kell vállalkoznunk. A magyarországi hagyományok ellenállnak az integrált, a komplex területek kialakításának. Az iskolán kívüli hatások, a tömegkommunikáció és az iskolai „munkahelyi” környezet, a „rejtett tanterv” hatásai, a pedagógusok attitűdje, személyes példaadása az egészségnevelés céljaival sok esetben ellentétesen hatnak. A NAT érdemének megfelelően foglalkozik a környezet-egészségügyi neveléssel, azt valamennyi pedagógus feladatának jelöli meg, ugyanakkor közismerten hiányos a pedagógusok felkészültsége. Vitatott a közoktatásban a környezet-egészségügyi nevelés mélysége és iránya. Minden szinten elegendő-e a pozitív megközelítés, az igényszínvonal emelése a tanulóban (állampolgároknál), vagy szükséges a szembesítés a mortalitási mutatókkal, a környezeti háttérű betegségek kórtanával, a hatásmechanizmusokkal. A gyakorló orvosok, a közegészségügyi szakemberek inkább az utóbbi álláspontot képviselték.

Az iskolán kívüli környezet-egészségügyi neveléssel, oktatással foglalkozó szekcióban az ÁNTSZ-ektől és a környezetvédelmi felügyelőségektől jöttek, illetve néhány pedagógus, védőnő, újságíró és folyóirat-szerkesztő, valamint a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium képviselői vitatkoztak.

A résztvevők a következőket fogalmazták meg legfőbb feladatként:

- pedagógiai szakszolgálat, nevelési tanácsadás,
- a családon belüli nevelés segítése,
- szakmai és ismeretterjesztő tanfolyamok szervezése,
- az érdekeltek (különösen a fiatalok) bevonása a munkába,
- környezetvédelemmel, egészségüggyel kapcsolatos tájékoztatás,
- a környezetvédelem jeles napjaihoz kapcsolódó ünnepek szervezése,
- környezetvédelmi akciók szervezése,
- a környezetvédelemmel, illetve a környezet-egészségüggyel kapcsolatos mozgalmak, alapítványok támogatása, működtetése, szakmai együttműködés velük,
- az információáramlás javítása, információk hálózat kiépítése,
- a sajtó, a tömegkommunikáció szerepének erősítése,
- könyvtár, múzeum, környezet-egészségügyi dokumentációs központ létrehozása, fejlesztése,
- a személyes és intézményi együttműködés fejlesztése,
- szaktanácsadói hálózat kialakítása, szakértők bevonása,
- a pedagógusképzés és -továbbképzés fejlesztése.

A konferencia zárógondolatokként megfogalmazódott, hogy az egészséges életmódra való nevelésnek már a születés előtt, a terhesgondozással el kell kezdődnie, és életünk végéig kell tartania – tudatos, tervszerű, hosszú távú program alapján. Nélkülözhetetlen a kormányzati összehangolódás, a tárcaközi egyeztetés. Miután nemzeti programunk van a környezet-egészségüggyről, a közoktatás fejlesztésének stratégiájáról, készül a nemzeti környezetvédelmi program, rendkívül fontos e folyamatok összehangolása, koordinált gondozása. A környezetegészségi nevelés, képzés és oktatás a jövő, társadalmunk fenntarthatóságának egyik biztosítéka.